

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

Kód oboru: 7502R022

Název bakalářské práce:

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

FOSTER CARE OF CHILDREN

Autor:
Petra Heršálková
Na sídlišti 519
507 23 Libáň

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
59	0	22	19	17	1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne:30.4.2007

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.4.2007

Podpis:

Děkuji všem, kteří se jakkoli podíleli na vzniku této práce. Zejména děkuji Mgr. Václavě Tomické za odborné vedení celé práce a velmi cenné rady a připomínky. Dále děkuji paní Margitě Šantavé ze Střediska náhradní rodinné péče v Litoměřicích za velice užitečné poznatky z praxe a v neposlední řadě děkuji svému příteli za psychickou podporu.

Název BP: NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Název BP: FOSTER CARE OF CHILDREN

Jméno a příjmení autora: Petra Heršálková

Akademický rok odevzdání práce: 2006/2007

Vedoucí BP: Mgr. Václava Tomická

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala náhradní rodinnou péčí. Jejím cílem bylo porovnat jednotlivé formy náhradní rodinné péče v současném modulu českého státu.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování literárních pramenů přibližovala současné formy náhradní rodinné péči a jejich porovnání.

Praktická část zjišťovala na základě statistických údajů počet dětí osvojených, předaných do pěstounské péče a umístěných v ústavu. Výsledky ukazovaly velké rozdíly mezi podanými žádostmi o osvojení a skutečným počtem osvojených dětí, dále rozdíly mezi počtem podaných žádostí o osvojení a pěstounskou péčí a do třetice velké množství dětí umístěných v ústavech. Tyto tři hlavní ukazatele vyústily v patřičná doporučení, která by mohla vést ke zlepšení situace v oblasti náhradní rodinné péče.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, osvojení, adopce, pěstounská péče, ústavní péče, sociálně právní ochrana dětí, poručenství, opatrovnictví

Summary: The subject of the bachelor work was the foster care of children. The aim was to compare particular forms of the foster care of children in the present module of the Czech Republic.

The work included two main parts. The first theoretical part made us familiar with the present forms of the foster care of children and their comparison by means of literary sources.

The practical part investigated the amount of children adopted, handed over to the foster care and placed in institutes for children on the base of the statistic data. The results showed the big differences between applications for adoption and real amount of adopted children, differences between applications for adoption and foster care and the last issue the big amount of children placed in institutes for children. These three main indicators led in the particular recommendation which could make the situation in foster care of children better.

Key words: foster care of children, adoption, foster care, institutional care, social legal care of children, guardianship

Obsah:

1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	10
2.1 RODINA	10
2.1.1 Rodina jako podpůrná instituce	10
2.1.2 Rodina v systému náhradní rodinné péče	10
2.2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DÍTĚTE.....	12
2.2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	12
2.2.2 Nový institut v novele „Pěstounská péče na přechodnou dobu“	14
2.3 PŘEHLED TYPŮ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	16
2.3.1 Osvojení (adopce)	17
2.3.2 Mezinárodní adopce	18
2.3.3 Pěstounská péče	19
2.3.4 Zprostředkování pěstounské péče.....	20
2.3.5 Dávky pěstounské péče.....	22
2.3.6 Poručnictví	25
2.3.7 Opatrovnictví.....	26
3 PRAKTICKÁ ČÁST	27
3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	27
3.2 PRŮZKUM	27
3.2.1 Stanovení předpokladů	27
3.2.2 Použité metody	28
3.2.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu	28
3.2.4 Výsledky dotazníkového šetření a jejich interpretace	29
3.3 ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT.....	48
3.4 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	50
4 ZÁVĚR.....	52
5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	53
5.1 ROZDÍL MEZI PODANÝMI ŽÁDOSTMI O OSVOJENÍ A POČTEM SKUTEČNĚ OSVOJENÝCH DĚTÍ	53
5.2 ROZDÍL MEZI PODANÝMI ŽÁDOSTMI O OSVOJENÍ A PĚSTOUNSKOU PÉČÍ.....	53
5.2.1 Podpora pěstounů	54
5.2.2 Zřizování středisek náhradní rodinné péče	54
5.3 VELKÉ MNOŽSTVÍ DĚTÍ UMÍSTĚNÝCH V ÚSTAVNÍ PÉČI	55
5.3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	56
6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58

1 Úvod

Dosud je u nás stále mnoho dětí, které byly rodiči opuštěny nebo jim hrozí, že opuštěny budou. Proto potřebují včasnou, účelnou a citlivou ochranu. Zároveň existují manželství, která po dítěti touží a jejich touha zůstala nenaplněna. Jsou však i taková manželství, která už děti mají, ale v jejich rodině a srdcích je ještě dostatek místa pro přijetí dalšího dítěte.

V životě existují dva druhy vztahů. Jeden z nich je genetického rázu – to se například jedná o vztah s našimi biologickými rodiči, bratry, sestrami, tetami, strýčky a našimi vlastními biologickými dětmi. Tento svazek existuje bez ohledu na vnější okolnosti. Jeho trvalost nemůže nic narušit. Druhý z nich představuje spojení, na jehož počátku je slib. Takovým příkladem je manželství. A jiným je adopce. Adoptivní svazek, založený na slibu stát se trvalou rodinou dítěti, které se narodilo někomu jinému, v mnoha ohledech biologickou rodinu odráží. Jeho součástí jsou však i takové prvky, které ho činí výlučným. Nadšení adoptivní rodiče do tohoto vztahu často vstupují, aniž by si příliš uvědomovali nebo byli dostatečně připraveni na nevšední úkoly, které s sebou adopce přináší. Některé z těchto otázek pak provázejí všechny zúčastněné, tedy rodiče i dítě, po celý život. (Schillerová, 2002)

Téma náhradní rodinná péče jsem si zvolila z několika důvodů. Mezi důvody však nenajdete ten, který se většinou sám nabízí a je i logický, a sice, že v tomto oboru pracuji. Nepracuji. Toto téma mě upoutávalo postupně během studia. V několika předmětech jsem psala seminární práci o osvojení a pěstounské péči z různých úhlů pohledu. Mimo jiné jsem se při psaní jedné seminární práce blíže seznámila se zásadní změnou v oblasti náhradní rodinné péče, a to s novým zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, o kterém se samozřejmě zmíním i v této práci. Co mě ale nejvíce přivedlo k tomuto tématu a díky čemu jsem toužila dozvědět se o náhradní rodinné péči více byl rozhovor s paní Terezou Boučkovou zveřejněný v jednom magazínu pro ženy. Následně jsem na něj četla dosti negativní kritiku, ale já jsem se přikláněla k těm pozitivním hodnocením, protože jsem při čtení rozhovoru cítila, že ta žena opravdu ví, o čem mluví a když jsem se nad jejími odpověďmi více zamyslela, tak nešlo jinak, než s ní souhlasit. Čerpala jsem z jejích slov i při stanovení předpokladů v praktické části této práce.

Stále jsem bojovala s pocitem, že na to, abych mohla napsat bakalářskou práci na zvolené téma, nejsem dostatečně informovaná a tento pocit jsem se rozhodla změnit. Nejdříve jsem si přečetla literaturu o náhradní rodinné péči, ze které jsem pak čerpala v teoretické části. Literatura vám ale zřídka může poskytnout dostatečné informace o tom, jak to chodí v praxi. Většinou se totiž praxe od teorie liší.

V úplně prvním kroku jsem oslovila oddělení sociálně-právní ochrany dětí na Ministerstvu práce a sociálních věcí a na žádost jsem získala statistické informace za rok 2005, které se mimo jiné týkají i náhradní rodinné péče. Informace jsou uvedeny souhrnně za všechny kraje v ČR a pak jsem požádala zvlášť o Královéhradecký a Středočeský kraj, a to proto, že se v rámci těchto krajů střídavě pohybují.

Následně jsem oslovila dva úseky náhradní rodinné péče, jeden na Městském úřadě v Jičíně a druhý na Magistrátu v Mladé Boleslavi. Tento výběr byl účelný, protože oba úřady mají v oblasti náhradní rodinné péče jiné povinnosti. Předem musím konstatovat, že obě dvě zaměstnankyně byly velice milé a vstřícné podat mi potřebné a pro moji práci velmi důležité informace.

Velkým přínosem pro moji práci byla také paní Margita Šantavá z litoměřického Centra pro rodinu, která mi poskytla cenné rady a kontakty na osvojitele.

Cílem bakalářské práce je porovnat formy náhradní rodinné péče v současném modulu českého státu. Po rekapitulaci informací, které jsem získala během „přípravné fáze“, jsem vydedukovala základní porovnání, a sice, že v rámci České republiky je výrazně větší množství žadatelů o osvojení než o pěstounskou péči. Jak jsem na tuto informaci přišla a proč tomu tak je, se dozvíme v praktické části.

2 Teoretické zpracování problému

2.1 Rodina

2.1.1 Rodina jako podpůrná instituce

Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoli dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je stále více privátním podnikem.

Dítě je v současnosti především citovou investicí. Z čistě ekonomického hlediska je dítě investice velká a nevratná. Proto je pečlivě zvažována a proto se v rozvinutých zemích rodí děti stále méně. V dobách, kdy o staré a nemocné nepečoval sociální stát, byly rodiny s mnoha dětmi nutností – tehdy se musely starat o své nemohoucí členy. Dnes je na Západě rodina s mnoha dětmi anomálií.

Protože city představují velmi křehké pouto, stala se rodina velmi křehkou institucí. Stále přibývá dětí vyrůstajících v neúplných rodinách, přibývá dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči a zvyšuje se i počet tzv. sociálních sirotek, tedy dětí, které sice mají biologické rodiče, ale ti nejsou schopni nebo ochotni o dítě pečovat. Křehkost rodiny musejí soudobé státy kompenzovat ochranou dítěte v případě vážných rozepří mezi partnery, resp. v době jejich rozchodu, a budovat systémy náhradní rodinné péče. (Matoušek, 2003)

2.1.2 Rodina v systému náhradní rodinné péče

Dle Národní koncepce rodinné politiky MPSV je současný stav pěstounské péče následující:

Dlouhodobým problémem je malý zájem žadatelů přijmout do náhradní rodinné péče děti etnicky odlišné, děti s různým zdravotním postižením, děti drogově závislých rodičů, zdravotně

postižených či psychicky nemocných rodičů, děti vyšších věkových kategorií, děti s výchovnými problémy a velké sourozenecké skupiny apod.

Pěstounská péče a její různé typy je vhodná pro děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít ve vlastní rodině. V oblasti pěstounské péče je významným problémem tendence poklesu počtu žadatelů, kteří by byli ochotni do ní dítě přijmout. Jednou z příčin může být skutečnost, že pěstounská péče klade na žadatele velké nároky, pokud jde o právo biologických rodičů (kteří mnohdy zůstávají i nadále zákonnými zástupci dítěte) udržovat s dítětem kontakt a zasahovat do jeho výchovy. Další příčinou může být rovněž nedostatečné finanční a sociální zajištění pěstounů vychovávajících děti ve své vlastní rodině. Určitou roli sehrává rovněž nedostatečná informovanost veřejnosti o institutu pěstounské péče.

Cíl:

Prioritou je vytvoření podmínek pro zajištění výchovy dětí v rodině, nebo není-li to možné a v případě, kdy by další setrvání dítěte v rodině vedlo k ohrožení jeho zájmu, v jiném prostředí, které rodinu nahrazuje, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.

Předpokladem je systematická a zejména terénní sociální práce s biologickou rodinou či náhradní rodinou za účelem vytvoření příznivého rodinného prostředí pro vývoj dítěte. Pozornost musí být zaměřena na rozvoj různých forem náhradní rodinné péče tak, aby se podobaly skutečnému rodinnému prostředí. Prioritou je také všestranná podpora náhradních rodičů, a to nejen formou dostupnosti a specializace poradenských subjektů, sociálních služeb, ale i adekvátním finančním ohodnocením v případě pěstounské péče. Nezbytností je v neposlední řadě rovněž nejen zvýšená finanční podpora pěstounů, ale i vytvoření odborného zázemí, v podobě odborné pomoci a vedení v případě, že se vyskytnou komplikace při výchově svěřených dětí.

Zásadním hlediskem při zprostředkování náhradní rodinné péče musí být zájem a blaho dítěte, přičemž umístění dítěte v náhradní rodině by mělo být pro vývoj dítěte účelné a dlouhodobě perspektivní tak, aby byla uspokojena potřeba otevřené budoucnosti sdílené s náhradní rodinou. Předpokladem úspěšného zprostředkování je dostatek informací o osobnostních a zdravotních charakteristikách a sociálních vazbách jak žadatelů o náhradní rodinnou péči, tak i dítěte.
(www.mpsv.cz)

2.2 Sociálně-právní ochrana dítěte

Sociálně-právní ochranou dítěte rozumíme ochranu života dítěte, jeho práva na zdravý vývoj, řádnou výchovu a ochranu jeho oprávněných zájmů, kterou poskytuje stát svými orgány v případě, že ji nemohou, nechtějí nebo nejsou schopni zabezpečit rodiče dítěte nebo osoby odpovědné za výchovu dítěte.

Sociálně-právní ochrana je v ČR obsažena v několika právních normách, tj. zejména v Listině základních práv a svobod, v Úmluvě o právech dítěte, v zákoně o rodině, v zákoně o sociálně-právní ochraně dítěte, v trestním zákoně, v trestním řádu, v zákoně o sociálním zabezpečení a dalších. Základ právního postavení dítěte je primárně odvozován od práva ústavního, neboť okamžikem narození se každá lidská bytost stává občanem určitého státu.

Sociálně-právní ochrana dětí je v současné době zabezpečena institucionálně i personálně, přičemž její těžiště spočívá na obcích s rozšířenou působností jako na orgánech všeobecné státní správy. Na těchto úřadech zabezpečují tuto činnost odborné útvary (oddělení péče o děti, na některých úřadech zčásti též oddělení sociální prevence) vybavené kvalifikovanými pracovníky. (Arnoldová, 2004)

2.2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Sociálně-právní ochrana dětí byla založena na několika málo ustanoveních zákona o rodině a neustále nenaplňovala požadavky praxe. Až v prosinci 1999 byl přijat nový zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve spojení se zákonem č. 360/1999 Sb, kterým se změnily některé zákony. Významnou změnou bylo, že se zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči zrušil a jeho ustanovení se vložila do zákona o rodině. Tímto je pěstounská péče upravena jednak v zákoně o rodině, v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí a jednak v zákoně o státní sociální podpoře a v právních předpisech o sociálním zabezpečení. (Novotná, 2000)

Začátkem června 2006 vešla v účinnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 134/2006 Sb., mění zákon:

- o sociálně-právní ochraně dětí (z. č. 359/1999 Sb.)
- o rodině (z. č. 94/1963 Sb.)

- občanský soudní řád (z. č. 99/1963 Sb.)
- o státní sociální podpoře (z. č. 117/1995 Sb.)
- o přestupcích (z. č. 200/1990 Sb.)

Hlavní okruhy změn zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

- povinnost rodičů navštívit poradenské zařízení
- spolupráce se zdravotnickými zařízeními
- domácí násilí
- problematika dětí žijících mimo vlastní rodinu
- dočasný pobyt dítěte mimo ústavní zařízení
- náhradní rodinná péče
- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- pověřené osoby k výkonu soc.-právní ochrany dětí
- komise pro sociálně-právní ochranu dětí

Novela by měla přispět k prohloubení plnění závazků, které pro ČR vyplývají z mezinárodních smluv týkajících se sociálně-právní ochrany dětí, především z Úmluvy o právech dítěte a Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

Základním cílem nové právní úpravy je podpora všech forem náhradní péče o děti, které jim umožní vyrůstat v prostředí co nejvíce podobném prostředí rodinnému. Novela klade důraz i na prevenci sociopatologických jevů, posílení ochrany dětí před nezákonnými manipulacemi při zprostředkování náhradní rodinné péče a na zkvalitnění právního prostředí.

Mezi hlavní oblasti, na které se zákon zaměřuje, patří prevence případů, kdy je narušen příznivý vývoj dítěte, opatření na ochranu dětí, které se ocitly v krizových situacích, zprostředkování osvojení a pěstounské péče, sledování vývoje dětí žijících v náhradní rodinné péči nebo v ústavních zařízeních, ochrana dětí před sociopatologickými jevy, pravidla pro spolupráci se zahraničím ve věcech sociálně-právní ochrany dětí a podmínky, za kterých mohou nestátní organizace působit v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Nová právní úprava má mimo jiné posílit práci s biologickou rodinou a snažit se dítěti zachovat rodinné prostředí. Pokud bude příznivý vývoj dítěte natolik narušen, že bude nezbytné umístit

ho mimo rodinu, budou moci příslušné orgány využít na přechodnou dobu možnosti podpůrné pěstounské péče tak, aby rodiče získali čas a pokusili se vyřešit své problémy. Podmínkou umístění dítěte do této péče by měl být kvalifikovaný předpoklad, že se vrátí v relativně krátké době zpět ke svým rodičům nebo příbuzným. Jedná se o alternativu ústavní výchovy.

Novela se také zaměřuje na posílení kvalitní úrovně odborné přípravy žadatelů o osvojení nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, tedy na přijetí dítěte do rodiny. Žadatelé musí být lépe připraveni na situace, kdy mají určité skupiny dětí (např. skupiny dětí jiného etnika, se zdravotními komplikacemi či výchovnými problémy) speciální potřeby. Nová právní úprava klade důraz na vyhledávání žadatelů speciálně pro tyto skupiny dětí. To by mohlo postupně snížit počet dětí žijících v ústavní péči. (www.noviny-mpsv.cz)

2.2.2 Nový institut v novele „Pěstounská péče na přechodnou dobu“

V oblasti náhradní rodinné péče je nejvýznamnější změna v navrženém rozšíření forem náhradní rodinné péče o tzv. pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tento institut je odvozen od tzv. profesionální pěstounské péče, která v některých zemích existuje. Již na počátku úvah o pasáži novely týkající se tzv. profesionální pěstounské péče bylo zřejmé, že bude vypracována na ryze teoretických základech, neboť v rámci České republiky je pěstounská péče chápána jako dlouhodobá péče o dítě, které nemá předpoklady k osvojení a není v jeho zájmu, aby dlouhodobě pobývalo v kolektivním zařízení náhradní péče. Zároveň vznikají mezi dětmi a pěstouny silné citové vazby, které většinou přetrvávají i do doby, kdy pěstounská péče již zanikla.

Původně požadovaný institut profesionální pěstounské péče byl na základě velmi zásadních připomínek odborníků z řad psychologů, pediatrů a právníků, kteří mají praktické zkušenosti s pěstounskou péčí, transformován do tzv. pěstounské péče na přechodnou dobu. Autoři se snažili využít pozitiva již prověřeného institutu pěstounské péče a zároveň reagovat na potřebu snížit počty dětí v zařízeních ústavní výchovy zejména o ty, kterým kolektivní péče tohoto druhu neprospívá. Nová forma náhradní péče umožní svěřit dítě vysoce odborně erudovaným pěstounům, kteří budou za tímto účelem vybíráni a proškoleni. Délka pobytu dítěte v jejich

péči bude omezena časově na dobu, než bude dítě převzato do péče svými rodiči, nebo do doby, než bude o další jeho péči rozhodnuto soudem.

Význam přechodné a podpůrné pěstounské péče je spatřován především v tom, že se umožní dětem, které mají zachované dobré citové vazby se svými rodiči a nemohou po relativně krátkou dobu pobývat z velmi závažných důvodů v jejich péči, aby mohly vyrůstat v rodině, a ne v kolektivním zařízení. Pěstouni budou určitým způsobem spolupracovat s rodiči dítěte a budou se podílet na sanaci rodiny. K tomuto cíli musí směřovat i jejich výběr. S největší pravděpodobností to budou žadatelé, kteří jsou již úspěšnými pěstouny. Zároveň ale musí mít osobnostní předpoklady pro zvládání mimořádných psychických zátěží vyplývajících z krátkodobosti péče o děti. Institut je určen pro děti, které se náhle ocitnou bez péče rodičů a tuto péči nemůže poskytnout širší rodina, tj. např. děti z oblastí zasažených přírodními katastrofami, děti náhle hospitalizovaných rodičů atd. Za určitých specifických podmínek lze pěstounskou péči na přechodnou dobu aplikovat i na děti kojeneckého věku, vhodné do jiné formy náhradní rodinné péče.

Z charakteristiky skupiny dětí, kterým je přechodná pěstounská péče určena, vyplývá, že se jedná spíše o pečovatelsko-vychovatelskou, vysoce odbornou činnost, poskytovanou v relativně krátkém čase. Lze do budoucna předpokládat, že pokud se podaří nalézt dostatek odpovídajících pěstounů, může dojít k určitému snížení počtu dětí, které zatím musí žít v kolektivních zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

Ze statistických údajů jasně vyplývá, že v současné době není problém osvojování dětí, ale pěstounská péče. Ze strany žadatelů se prudce zvyšuje zájem o informace o dítěti a jeho biologických rodičích, které mohou přijmout do své péče. Poklesl zájem pěstounů přijmout do péče děti školního věku a děti etnicky odlišné. Stejně tak chybí pěstouni, kteří jsou schopni a ochotni přijmout do pěstounské péče děti s výchovnými problémy a emočními poruchami. Dle dosud shromážděných poznatků mezi pěstouny převládají motivace rodičovské, odpovídající spíše institutu osvojení, nad altruistickými, odpovídajícími pěstounské péči. Zde je nutné upozornit, že v oblasti náhradní rodinné péče nejsou nestátní neziskové organizace pro stát konkurencí, ale partneři, kteří pomáhají vytvářet odpovídající síť doprovázejících aktivit na podporu pěstounů. (www.noviny-mpsv.cz)

2.3 Přehled typů náhradní rodinné péče

Součástí sociálně-právní ochrany dítěte je také náhradní výchova a v rámci ní náhradní rodinná péče. Náhradní výchova v podobě ústavní a ochranné výchovy se vykonává v dětských domovech, výchovných ústavech pro mládež či v ústavech sociální péče. Posloupnost řešení situace opuštěných, zanedbaných či týraných dětí je v podstatě ve všech státech stejná, a to:

- pomoc ohroženým rodinám a rodinám v krizi zaměřená na to, aby děti mohly vyrůstat v zdravějším prostředí původní rodiny – tedy prevence před ústavním umístěním,
- osvojení,
- pěstounská péče,
- umístění ve speciálním zařízení.

(Arnoldová, 2004)

V ČR se můžeme setkat s dvěma formami náhradní péče:

- Náhradní výchovná péče – forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní, v níž je dítě vychováváno až do své dospělosti.
- Náhradní rodinná péče – forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména ADOPCE (osvojení) a PĚSTOUNSKÁ PÉČE.

Osvojení: - zrušitelné, tj. osvojení 1. stupně – osvojitelé se nezapisují do matriky jako rodiče a soud ho může z důležitých důvodů zrušit

- nezrušitelné, tj. osvojení 2. stupně – osvojitelé jsou zapsáni v matrice místo rodičů osvojence
- mezinárodní osvojení

Pěstounská péče: - individuální PP – příbuzní (prarodiče či jiní)
- cizí osoby (klasická PP jako dlouhodobé řešení)

- skupinová PP
- zařízení pro výkon PP (pěstounské páry)
- SOS dětské vesničky (matka – pěstounka)

2.3.1 Osvojení (adopce)

Nejvýznamnější formou náhradní rodinné péče je osvojení. V souladu s tradicí právních úprav na našem území je i podle zákona o rodině cílem osvojení založit mezi osvojitelem a osvojencem takový právní vztah, jako mezi přirozenými rodiči a dětmi, a vytvořit tak nezletilému dítěti stabilní a harmonický domov.

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost. Osvojenec nabývá příjmení osvojitele.

České právo upravuje pouze úplné osvojení (*adoptio plena*), a to dvojím způsobem, jako osvojení, které může být z důležitých důvodů zrušeno a osvojení nezrušitelné. (Veselá, 2003)

1. „Zrušitelná“ adopce, tj. adopce 1. stupně (prosté osvojení), je péče, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče dítěte. Prosté osvojení lze zrušit. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají. Tento typ osvojení je využíván, respektive je podmínkou, v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku, neboť nezrušitelně osvojit lze pouze dítě starší jednoho roku.
2. „Nezrušitelná“ adopce, tj. adopce 2. stupně, je v praxi častěji využívána a od prosté adopce se odlišuje tím, že osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte namísto rodičů. Toto osvojení nelze zrušit. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel(ka) rodiče dítěte nebo jedinec. Osvojení jedincem je podle zákona možné v případě, že je předpoklad, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. O osvojení rozhoduje soud. (Matějček, 1999)

Dítě může být osvojeno pouze osobou se způsobilostí k právním úkonům v plném rozsahu. To proto, aby osvojitel měl rodičovskou zodpovědnost a mohl dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek jako jeho vlastní rodič.

Osvojitel musí splňovat také další předpoklady, tj. zejména musí být morálně bezúhonný, zdravotně a výchovně způsobilý zajistit péči o dítě. Musí být také přiměřeného věku, aby na něj a na dítě mohlo být pohlíženo jako na přirozené rodiče.

Zákon umožňuje osvojení jednou osobou (individuální) i osvojení společné, které je umožněno pouze manželům. Také manžel rodiče dítěte (tzv. nevlastní rodič) může osvojit dítě svého manžela.

Ke zrušení osvojení je možné přistoupit pouze tehdy, jestliže o to osvojenec nebo osvojitelé požádají, a jen z důležitých důvodů. (Králíčková, 2000)

Významnou úlohu při rozhodování o náhradní rodinné péči mají pediatři. Zdravotní stav novorozenců, u nichž přichází v úvahu pouze osvojení I. stupně, vyšetřuje lékař novorozeneckého úseku porodnice. Výběr vhodných dětí s doporučením určité formy náhradní rodinné péče ve spolupráci s ústavním psychologem a vyšetření a zhodnocení zdravotního stavu dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti od jednoho do tří let věku provádí nebo zajišťuje vedoucí lékař zařízení, u jedinců v předškolních a školních dětských domovech a v internátních školách jejich příslušný lékař. Jde především o děti, které byly v osvojení I. stupně a po dosažení jednoho roku věku u nich má soud rozhodnout o osvojení II. stupně a o děti, jež byly v budoucí osvojitelé rodině po dobu nejméně tří měsíců v tzv. předadopční péči. (Arnoldová, 2004)

2.3.2 Mezinárodní adopce

Mezinárodní osvojení je možným řešením v případě, že se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu. Je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29.5.1993. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1.6.2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny. Haagská úmluva jasně stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí, určuje povinnosti a

kompetence jednotlivých institucí, definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi svého původu, zaručuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Zároveň nařizuje signatářským státům, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí odpovědný. U nás tuto funkci zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. (Kovařík, 2004)

2.3.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Jediným rozhodujícím činitelem z hlediska právního je tu zájem dítěte. Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu při osvojení.

Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech – k výkonu mimořádných záležitostí žádá souhlas zákonného zástupce dítěte. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Z vážných důvodů může soud rozhodnout také o zrušení pěstounské péče.

Dítěti v pěstounské péči zůstává nejdříve příjmení po vlastních rodičích, později je však možno zažádat na matrice o jeho změnu. Také styk původních rodičů s dítětem není vyloučen – v některých případech však může být rozhodnutím soudu i podstatně omezen. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zajištěno také jeho vyjádření.

V praxi se uplatňují 2 typy pěstounské péče:

- a) Individuální pěstounská péče – probíhá v běžném rodinném prostředí, tj. s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mají své vlastní děti nebo již děti vychovali.

- b) Skupinová pěstounská péče - probíhá v „zařízeních pro výkon pěstounské péče“, což jsou velké pěstounské rodiny, někdy i s vlastními dětmi pěstounů a dalšími třeba 4-6 nebo i více dětmi přijatými.
- jiným „zařízením pro výkon pěstounské péče“ jsou SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka-pěstounka. Ta mívá většinou ku pomoci další osobu, které se říká „teta“ a která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka-pěstounka se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Skupina 10-12 takových domečků představuje Vesničku. Rodinu v domečku tedy tvoří matka-pěstounka a zpravidla 6 a více dětí různého pohlaví a věku. Často jsou to sourozenci pocházející z jedné vlastní rodiny, která z nějakého důvodu ve svých funkcích selhala. (Bubleová, 2002)

Předpěstounská péče

Před rozhodnutím soudu o pěstounské péči může být dítě dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče budoucího pěstouna. Jestliže je dítě v ústavní výchově z rozhodnutí soudu, není ke svěření dítěte do předpěstounské péče třeba souhlasu rodičů. V ostatních případech je třeba souhlasu rodičů, pokud jsou zákonnými zástupci dítěte. V době trvání předpěstounské péče náleží stejné hmotné nároky (dávky) jako v případě pěstounské péče. Budoucí pěstoun musí do tří měsíců od svěření dítěte do předpěstounské péče podat návrh na zahájení řízení o svěření dítěte do pěstounské péče, jinak rozhodnutí o předpěstounské péči pozbude platnosti. V rámci předpěstounské péče má pěstoun nárok na odměnu pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte. (Arnoldová, 2004)

2.3.4 Zprostředkování pěstounské péče

Zprostředkováním pěstounské péče se rozumí vyhledávání dětí vhodných ke svěření do pěstounské péče a nalezení vhodných pěstounů pro tyto děti. Provádí se pouze na žádost fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem.

Zprostředkování pěstounské péče v ČR zajišťují krajské úřady a ministerstvo práce a sociálních věcí. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti vhodné do

pěstounské péče i osoby vhodné stát se pěstouny a vede o dětech i žadatelích spisovou dokumentaci.

Spisová dokumentace žadatele obsahuje žádost s osobními údaji, doklad o státním občanství nebo o povolení či hlášení k pobytu na území ČR, opis rejstříku trestů, který vyžaduje obecní úřad obce s rozšířenou působností a který obsahuje i zahlazená odsouzení, zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, písemný souhlas ke zjišťování potřebných údajů o způsobu života žadatele a vhodnosti výchovného prostředí, písemný souhlas s účastí na přípravě osob k přijetí dítěte do rodiny, a stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti.

Žádost o svěření dítěte do pěstounské péče se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností místa bydliště žadatelů. Obecní úřad obce s rozšířenou působností postupuje kopii spisové dokumentace o dítěti vhodném pro náhradní rodinnou péči a o žadateli neprodleně krajskému úřadu. Odborné posuzování pro účely zprostředkování provádí krajský úřad nebo MPSV, jde-li o děti a žadatele, kteří jsou v evidenci tohoto ministerstva.

U dětí se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje včetně specifických potřeb a nároků a vhodnost NRP a jejích forem. U žadatelů se posuzuje charakteristika jejich osobnosti, jejich zdravotní a psychický stav, předpoklady vychovávat dítě, motivace žádosti, stabilita manželského vztahu a rodinného prostředí a další rozhodné skutečnosti. Odborné posouzení má být provedeno do 30 dnů ode dne zjištění všech potřebných skutečností.

Ministerstvo a krajský úřad jsou oprávněny vyzvat žadatele k osobnímu jednání za účelem posouzení jejich předpokladů a skutečností rozhodných pro svěření dítěte. Spolupracují při tom s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, zdravotnickými a školskými i dalšími odbornými zařízeními, pověřenými osobami a odborníky pro otázky výchovy a péče o dítě. Zaměstnanci ministerstva a kraje mohou navštívit nebo pozvat k jednání i dítě, je-li to přiměřené jeho věku a schopnostem.

Zjistí-li krajský úřad nebo ministerstvo, že v evidenci žadatelů je žadatel vhodný stát se pěstounem dítěte vedeného v evidenci dětí, oznámí neprodleně písemně tuto skutečnost žadateli. Na základě oznámení krajského úřadu nebo ministerstva má žadatel právo seznámit se s dítětem a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Žadatel má možnost seznámit se s dítětem a podat žádost o svěření dítěte do 30 dnů ode dne, kdy mu

bylo oznámení doručeno. O žádosti rozhoduje obecní úřad s rozšířenou působností.
(<http://adopce.unas.cz/zprostredkovani.htm>)

2.3.5 Dávky pěstounské péče

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné výchovy. Soud svěřuje dítě pěstounovi do péče na jeho žádost v případech, kdy se o něj vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat. Dávky pěstounské péče jsou čtyři a jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí.

Vedle dávek pěstounské péče náleží dítěti i pěstounovi i další dávky státní sociální podpory, například přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a další vyjma sociálního příplatku.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek se poskytuje nezaopatřenému dítěti v pěstounské péči měsíčně ve výši 2,0násobku částky životního minima na osobní potřeby tohoto dítěte. Výše příspěvku pro zaopatřené nezletilé dítě se stanoví jako součin částky na osobní potřeby zaopatřeného dítěte a koeficientu 1,20. Při stanovení výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte se částka životního minima na osobní potřeby dítěte násobí v případě, že jde o dlouhodobě nemocné dítě koeficientem 2,10, jde-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené, koeficientem 2,60, a v případě, že jde o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené, koeficientem 2,80.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte od 1. 1. 2006 měsíčně v Kč				
nezaopatřené dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě nemocné	dlouhodobě zdrav. postižené	dlouhodobě těžce zdrav. postižené
	koeficient 2,00	koeficient 2,10	koeficient 2,60	koeficient 2,80
do 6 let	3 500	3 675	4 550	4 900
od 6 do 10 let	3 900	4 095	5 070	5 460
od 10 do 15 let	4 620	4 851	6 006	6 468

od 15 do 26 let	5 060	5 313	6 578	7 084
zaopatřené nezletilé dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě zdrav. postižené	dlouhodobě zdrav. postižené	těžce
	koeficient 1,20	koeficient 2,60	koeficient 2,80	
od 15 do 18 let	2 880	6 240	6 720	

Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Výše odměny činila do 31. května 2006 součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,50 za každé svěřené dítě, tj. 1200 Kč měsíčně, od 1. června 2006 součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 1,00 za každé svěřené dítě, tj. 2400 Kč měsíčně.

S účinností od 1.června 2005 byla při péči o více než tři děti a při péči o zdravotně postižené děti zavedena tzv. odměna pěstouna ve zvláštních případech. Do 31. května 2006 platilo, že pečuje-li pěstoun alespoň o 3 svěřené děti, činí koeficient 3,00, přičemž za čtvrté a každé další svěřené dítě se odměna zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,60. Pečuje-li pěstoun alespoň o jedno svěřené dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči, činí výše odměny součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 3,30, přičemž za každé další svěřené dítě se odměna zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,60 nebo se zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,90 za každé další svěřené dítě, jde-li o dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči.

Od 1. června 2006 se odměna pěstouna ve zvláštních případech zvýšila. Pečuje-li pěstoun alespoň o 3 svěřené děti nebo alespoň o jedno svěřené dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči, činí koeficient 6,50. Přičemž za čtvrté a každé další svěřené dítě se odměna zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,60 nebo se

zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,90 za každé další svěřené dítě, jde-li o dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči.

Odměna pěstouna ve zvláštních případech se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti posuzuje jako plat.

Výše odměny pěstouna ve zvláštních případech od 1. 1. 2006 do 31. 5. 2006 v Kč měsíčně:

3 děti	4 děti	5 dětí	1 těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči
7 200	8 640	10 080	7 920

Výše odměny pěstouna ve zvláštních případech od 1. 6. 2006 v Kč měsíčně:

3 děti	4 děti	5 dětí	1 těžce zdravotně postižené dítě vyžadující mimořádnou péči
15 600	17 040	18 480	15 600

Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku při převzetí dítěte je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do náhradní rodinné péče. Příspěvek náleží ve výši čtyřnásobku částky životního minima na osobní potřeby dítěte.

Věk dítěte	Příspěvek
do 6 let	7 000
6 - 10 let	7 800
10 - 15 let	9 240
15 - 26 let	10 120

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 tisíc korun.

(http://portal.mpsv.cz/ssp/obcane/pestounska_pece)

2.3.6 Poručnictví

Poručnictví řadíme mezi instituty náhradní rodinné výchovy tehdy, jestliže je poručníkem fyzická osoba (nebo manželé) a má povinnost o dítě také osobně pečovat. Pečuje-li poručník osobně o dítě, má právo na stejné dávky jako pěstoun.

Institut poručnictví však slouží i jiným účelům než osobní péči o dítě. Poručník musí být dítěti ustanoven tehdy, není-li možné nebo vhodné jeho osvojení. Jedná se o tyto případy:

- a) rodiče dítěte zemřeli,
- b) rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- c) rodičům byla pozastavena rodičovská zodpovědnost,
- d) rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (byli v ní omezeni pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků nebo jedů, pro duševní poruchu, nebo dokonce zbaveni způsobilosti k právním úkonům).

Na poručníka můžeme pohlížet jako na zákonného zástupce dítěte. Co se týká práv a povinností, použijí se přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech rodičů. Avšak jakékoli

rozhodnutí poručníka v podstatných věcech podléhá schválení soudu. Poručník má dále povinnost podávat soudu zprávy o své činnosti a zásadně účty ze správy jmění dítěte.

Poručnictví zaniká, dovrší-li dítě zletilosti. Poručnictví také může být zrušeno, a to z důležitých důvodů. Stane se tak tehdy, jestliže poručník bude pro výkon své funkce nezpůsobilý nebo bude porušovat své povinnosti. (Králíčková, 2000)

2.3.7 Opatrovnictví

Opatrovník je ustaven soudem tehdy, je-li zapotřebí, aby byl nezletilý zastoupen při určitém úkonu, řízení nebo jednání a nemůže být zastoupen svými rodiči. Je tomu tak v případě, kdy dochází ke střetu zájmů dítěte a zájmů zákonných zástupců dítěte, nebo mezi jednotlivými dětmi týchž rodičů navzájem, a tím k ohrožení majetkových zájmů dítěte, respektive dětí.

Soud ustanoví opatrovníka i tehdy, je-li to v zájmu dítěte i z jiných důvodů. Stává se, že rodiče nebo zákonní zástupci dítěte se mohou dostat do střetu se zájmy dítěte, aniž si to uvědomují. Nejčastěji je tomu v řízení o rozvod manželství a rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy a komu a v jaké výši bude stanovena vyživovací povinnost. Obdobná situace může nastat v dědickém řízení. Dědici může být více dětí a jejich rodiče by chtěli uzavřít dědickou dohodu, která by mohla některé dítě znevýhodnit

V takovýchto a i dalších případech je třeba, aby byly zájmy dítěte chráněny někým, kdo nebude ani majetkově, ani společensky či jinak spjatý se situací a kdo bude moci nezávisle posoudit zájmy dítěte. V těchto případech je nejčastěji opatrovníkem ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož pracovník se bude v průběhu řízení k věci vyjadřovat.

Je-li opatrovníkem fyzická osoba musí složit do rukou předsedy senátu slib, po kterém obdrží písemné pověření s vymezením rozsahu práv a povinností, které z opatrovnictví vyplývají. Funkce opatrovníka skončí provedením úkolu, ukončením řízení, ve kterém opatrovník nezletilého zastupoval, případně i z jiných důvodů.

(http://kspssp.info/sylaby/05-06/pravo/rodinne_pravo_opatrovnictvi.htm)

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je porovnání forem náhradní rodinné péče z několika hledisek vždy v porovnání v Královéhradeckém kraji, Středočeském kraji a souhrnně za celou ČR. Porovnání proběhlo na základě analýzy statistických dat z roku 2005 získaných z Ministerstva práce a sociálních věcí. Z vypracovaných tabulek vyplynuly zajímavé závěry, které byly dále zpracovány.

V druhém kroku jsme se zaměřili na osvojitele a formou dotazníků jsme potvrzovali nebo vyvraceli uvedené předpoklady.

3.2 Průzkum

3.2.1 Stanovení předpokladů

Výsledky z dotazníkového průzkumu by měly potvrdit nebo vyvrátit stanovené předpoklady:

Předpoklady:

P₁ - Více než 75% osvojitelů nemá zájem o dítě etnicky odlišné.

P₂ - Osvojitelé spíše přijmou dítě se zdravotním postižením než dítě etnicky odlišné.

P₃ - Ženy spíše než muži iniciují myšlenku osvojit si dítě.

P₄ - Minimálně jedna třetina osvojitelů by se podruhé při výběru dítěte více zajímala o to, kdo jsou jeho biologičtí rodiče a čím si dítě prošlo.

3.2.2 Použité metody

Pro ověření stanovených předpokladů byla použita metoda dotazníku. Dotazník byl standardizovaný a obsahoval pouze uzavřené otázky.

Ve druhé polovině praktické části byla zanalyzována statistická data týkající se náhradní rodinné péče. Ta byla získána z Ministerstva práce a sociálních věcí.

3.2.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu

Původní záměr vytvořit dotazník pro pěstouny se stal nereálný, neboť nebylo možné oslovit dostatečné množství pěstounů, aby měly výsledky nějakou vypovídající hodnotu. Pěstounská péče je u nás ještě stále velice málo v povědomí lidí, a i proto je těžké najít jich v blízkém okolí dostatek pro naše účely.

Z toho důvodu byl vytvořen dotazník pro osvojitele - jak pro ženy, tak pro muže i v rámci jedné rodiny, protože ač manželé, nemusí mít na spoustu problémů spojených s osvojením stejný názor. Většina osvojitelů byla oslovena za pomoci zaměstnankyň úseků náhradní rodinné péče v Jičíně a v Mladé Boleslavi a za pomoci Centra pro rodinu v Litoměřicích.

Bylo rozdáno celkem 35 dotazníků a vyplněných se jich vrátilo 26, návratnost tedy činila 74,29%.

3.2.4 Výsledky dotazníkového šetření a jejich interpretace

V této podkapitole se seznámíme s výsledky dotazníkového šetření a interpretací všech 19 otázek.

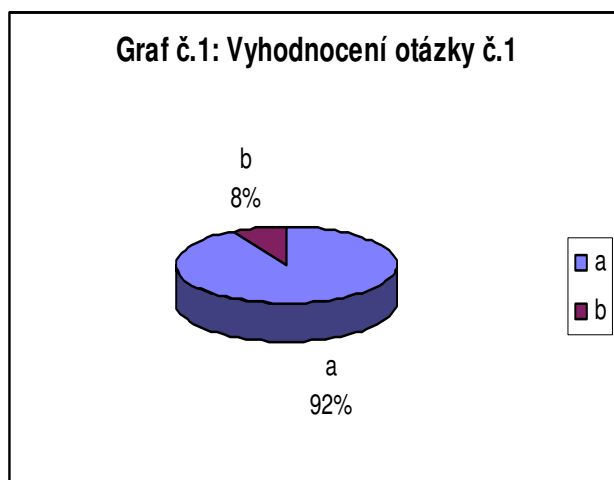
1) K myšlence osvojit si dítě Vás přivedly biologické důvody (nemožnost mít vlastní dítě)?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 1

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	24	2	26

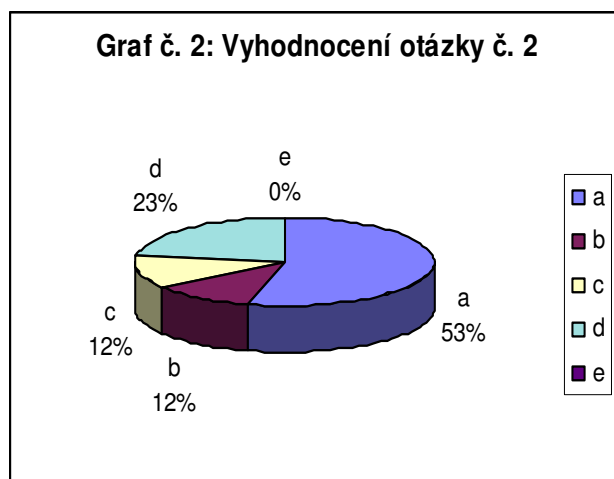

Všechny dotázané kromě 2 přivedlo k myšlence osvojení to, že nemohli mít vlastní děti.

- 2) Bez ohledu na biologické důvody, byla ještě nějaká další skutečnost, která Vás přiměla k myšlence adopce?
- a) potřeba pomoci dětem, které vyrůstají bez rodičů
 - b) potřeba udělat dobrý skutek
 - c) potřeba vyplnit pocit prázdnoty a samoty
 - d) žádná další skutečnost nebyla
 - e) jiná odpověď – uveďte:

Tabulka č. 2: Vyhodnocení otázky č. 2

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	e	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	14	3	3	6	0	26

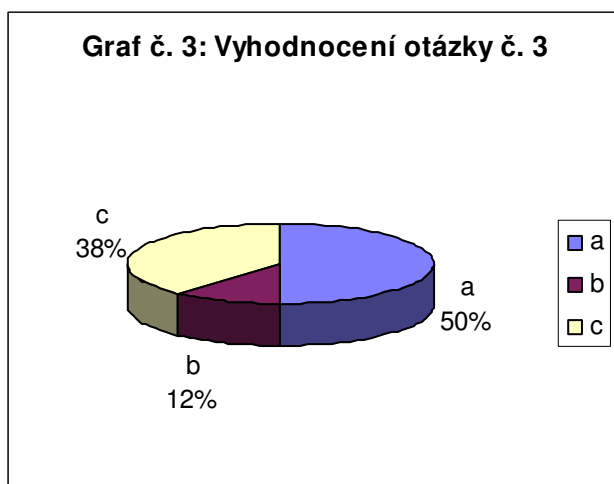
Vedle biologických důvodů existovaly u osvojitelů ještě další důvody, proč si osvojili dítě. U nadpoloviční většiny to bylo proto, že chtěli pomoci dětem, které vyrůstají bez rodičů. 23% dotázaných žádný jiný důvod neměli. 12% dotázaných mělo potřebu udělat dobrý skutek a stejný počet dotázaných mělo potřebu vyplnit pocit prázdnoty a samoty. Jinou odpověď žádný z dotázaných nevybral.

3) Koho napadla myšlenka osvojit si dítě jako prvního?

- a) partnerku
- b) partnera
- c) oba společně

Tabulka č. 3: Vyhodnocení otázky č. 3

<i>Odpověď</i>	a	b	c	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	13	3	10	26

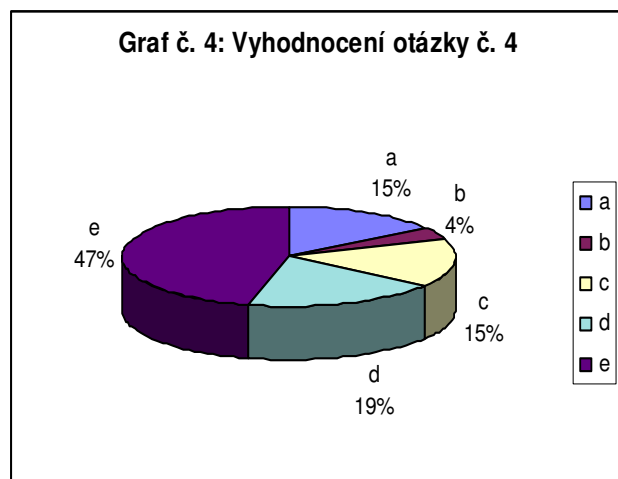
Polovina dotázaných na otázku č. 3 odpověděla, že myšlenku osvojit si dítě iniciovala partnerka, u 38% dotázaných to byli oba partneři společně a pouze 12% odpovědělo, že to byl partner.

4) Jak dlouho jste uvažovali o přijetí dítěte do Vaší péče?

- a) méně než 1 týden
- b) méně než 1 měsíc
- c) déle než 1 měsíc, ale méně než půl roku
- d) déle než půl roku, ale maximálně 1 rok
- e) více než 1 rok

Tabulka č. 4: Vyhodnocení otázky č. 4

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	e	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	4	1	4	5	12	26

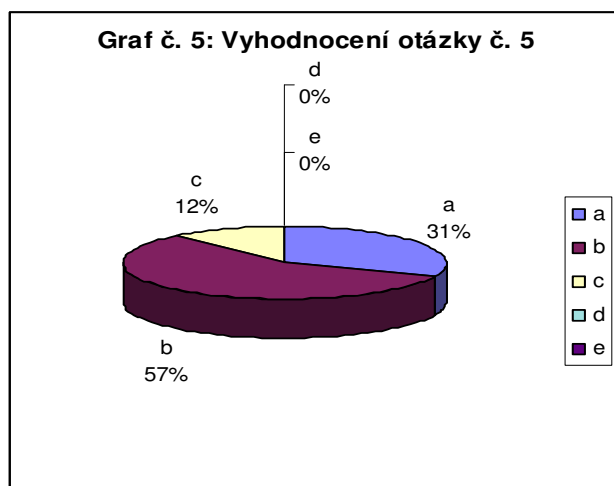
Téměř polovina dotázaných uvažovala o osvojení déle než 1 rok. U 19% dotázaných to trvalo déle než půl roku, ale méně než 1 rok. Po 15% získaly odpovědi a) a c), čili méně než 1 týden a déle než 1 měsíc, ale méně než půl roku. U nejméně dotázaných to bylo méně než 1 měsíc.

5) Jak dlouho trvalo, než jste dítě získali od doby zažádání o osvojení?

- a) méně než 1 rok
- b) více než 1 rok, ale méně než 2 roky
- c) více než 2 roky, ale méně než 3 roky
- d) více než 3 roky, ale méně než 4 roky
- e) více než 4 roky

Tabulka č. 5: Vyhodnocení otázky č. 5

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	e	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	8	15	3	0	0	26

Nadpoloviční většina dotázaných získala dítě od doby zažádání o osvojení po více než 1 roce, ale méně než 2 let. 31% dotázaných dítě získalo dokonce po méně než 1 roce. 12% dotázaných čekalo více než 2 roky, ale méně než 3 roky. Více než 3 roky nečekal nikdo z dotázaných.

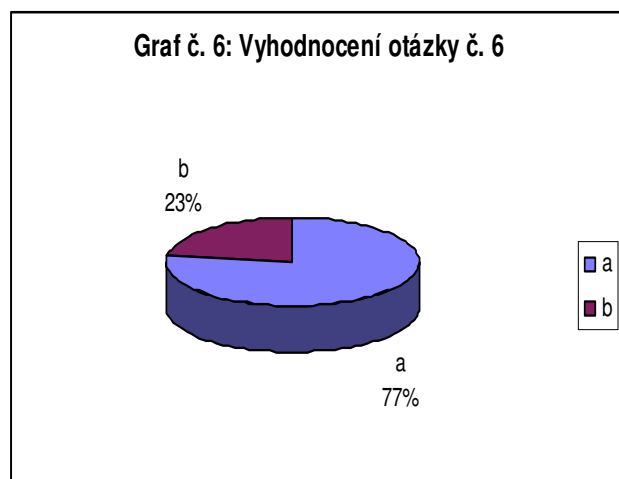
6) Uvažoval(a) jste o možnosti osvojit si dítě etnický odlišné?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 6: Vyhodnocení otázky č. 6

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	20	6	26

Naprostá většina – 77% dotázaných uvažovalo o možnosti osvojit si dítě etnický odlišné.

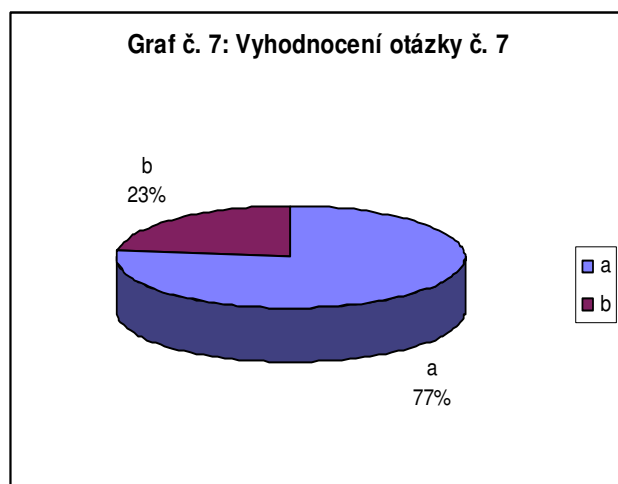
7) Osvojili jste si dítě etnicky odlišné?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 7: Vyhodnocení otázky č. 7

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	20	6	26

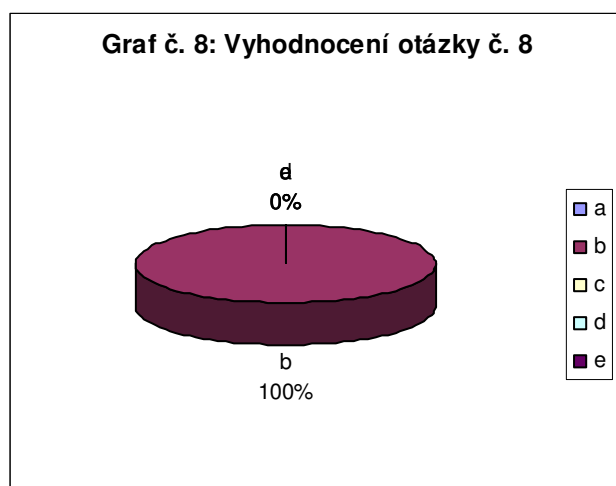
Ti, co o osvojení dítěte etnicky odlišného uvažovali, ti si ho také opravdu osvojili. Tzn., že 77% dotázaných si osvojilo dítě etnicky odlišné.

8) Pokud jste na otázku č. 6 odpověděl(a) ne, z jakého to bylo důvodu? Vyberte maximálně 2 možnosti.

- a) kvůli genetické (biologické) výbavě
- b) kvůli obavě z nezvladatelné výchovy
- c) kvůli obavě z negativní reakce okolí
- d) kvůli nápadnosti toho, že dítě není moje
- e) jiná odpověď – uveďte:

Tabulka č. 8: Vyhodnocení otázky č. 8

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	e	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	0	6	0	0	0	6

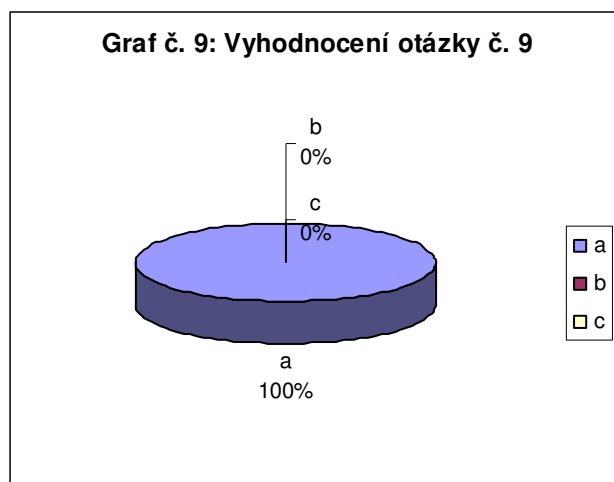

Na otázku č. 6 odpovědělo 6 dotázaných, že neuvažovali o možnosti osvojit si dítě etnický odlišné. Stejný počet dotázaných tedy odpovídal na otázku č. 8 a všech 6 dotázaných, čili 100% vybralo možnost b) – že neuvažovali o možnosti osvojit si dítě etnický odlišné kvůli obavě z nezvladatelné výchovy.

- 9) Výchova osvojeného dítěte romské národnosti je stejně náročná jako výchova osvojeného dítěte české národnosti. Vyberte z následujících odpovědí tu, se kterou souhlasíte nejvíce.
- a. Výchova osvojeného dítěte romské národnosti je náročnější než výchova osvojeného dítěte české národnosti.
 - b. Výchova osvojeného dítěte romské národnosti je srovnatelně náročná jako výchova osvojeného dítěte české národnosti.
 - c. Výchova osvojeného dítěte romské národnosti je méně náročná než výchova osvojeného dítěte české národnosti.

Tabulka č. 9: Vyhodnocení otázky č. 9

<i>Odpověď</i>	a	b	c	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	26	0	0	26

Otázka č. 9 dopadla jednoznačně. Všichni dotázaní vybrali odpověď a), čili že nejvíce souhlasí s tvrzením, že výchova osvojeného dítěte romské národnosti je náročnější než výchova osvojeného dítěte české národnosti.

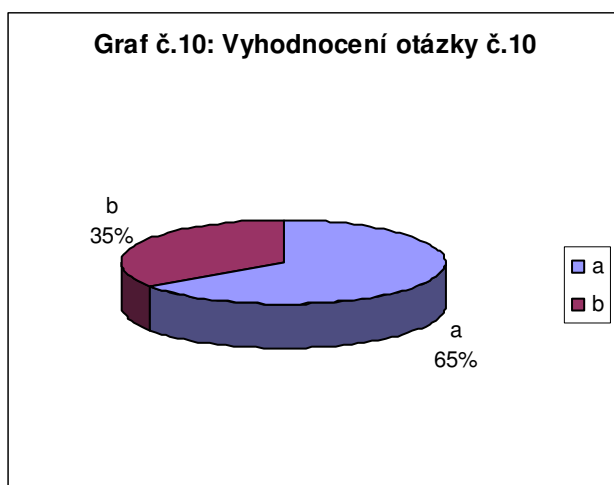
10) Uvažoval(a) jste o možnosti osvojit si dítě se zdravotním postižením?

a) ano

b) ne

Tabulka č. 10: Vyhodnocení otázky č. 10

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	17	9	26

Dvě třetiny dotázaných odpověděli na otázku č. 10 kladně, tedy zvažovali možnost osvojit si dítě se zdravotním postižením.

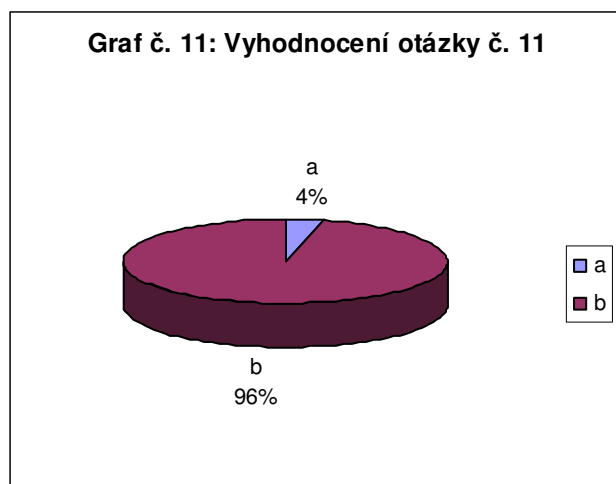
11) Osvojili jste si dítě se zdravotním postižením?

a. ano

b. ne

Tabulka č. 11: Vyhodnocení otázky č. 11

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	1	25	26

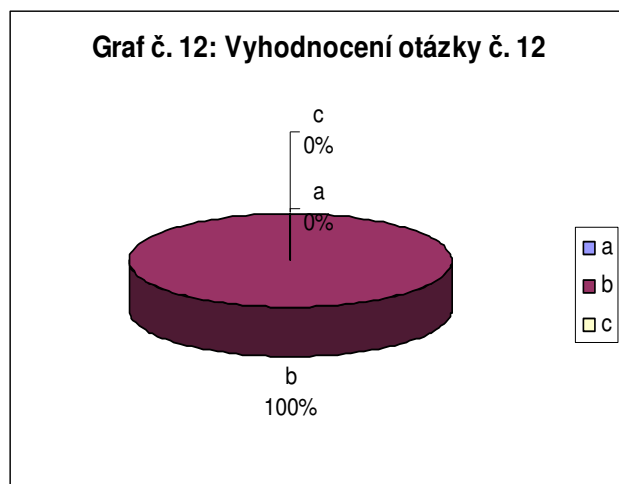
I přesto, že většina dotázaných odpověděla, že zvažovali možnost osvojit si dítě se zdravotním postižením, na otázku č. 11, zda si takové dítě opravdu osvojili, odpověděla drtivá většina – 96% - negativně.

12) Pokud jste na otázku č. 10 odpověděl(a) ne, z jakého to bylo důvodu?

- a) kvůli obavě z negativní reakce okolí
- b) kvůli obavě, že bychom péči o takové dítě nezvládli
- c) jiná odpověď – uveďte:

Tabulka č. 12: Vyhodnocení otázky č. 12

<i>Odpověď</i>	a	b	c	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	0	9	0	9

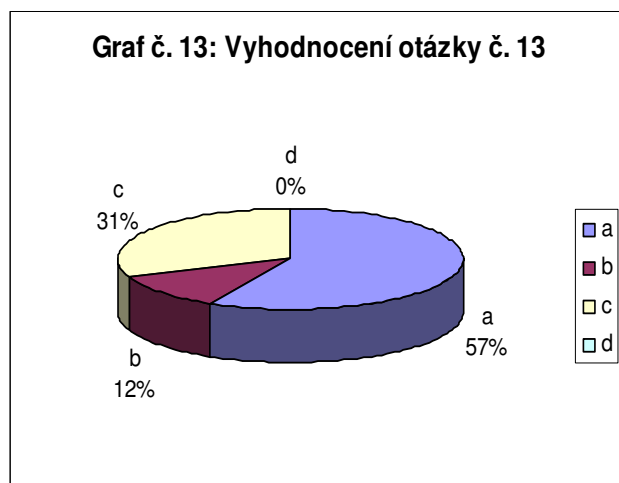
9 dotázaných odpovědělo negativně na otázku č. 10, zda uvažovali o možnosti osvojit si dítě se zdravotním postižením. Otázka č. 12 se jich ptala na důvod a vyplynulo z ní, že všichni takto uvažující se nejvíce obávali, že by péči o zdravotně postižené dítě nezvládli.

13) Pokud jste se při žádosti osvojení nezajímal(a) o některá hlediska, zajímal(a) byste se o ně nyní?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

Tabulka č. 13: Vyhodnocení otázky č. 13

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	15	3	8	0	26

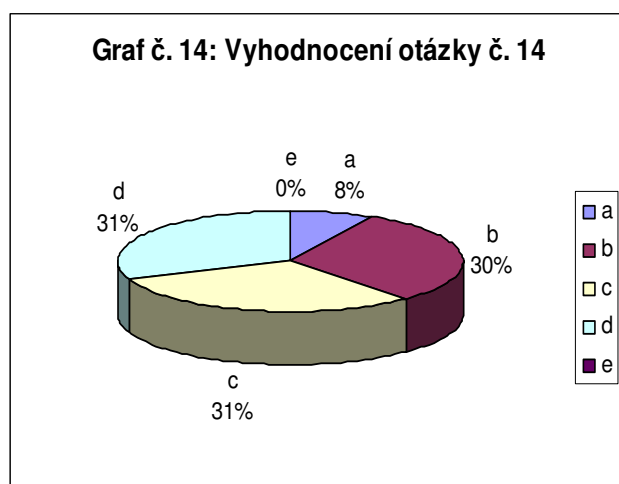
Na otázku č. 13 odpověděla nadpoloviční většina dotázaných „rozhodně ano“ nebo „spíše ano“, 31% odpovědělo „spíše ne“ a „rozhodně ne“ neodpověděl nikdo z dotázaných.

14) Pokud jste u otázky č. 13 odpověděl(a) rozhodně ano nebo spíše ano, o jaká hlediska byste se více zajímali?

- a. národnost
- b. zdravotní stav
- c. historie života dítěte
- d. jací jsou biologičtí rodiče
- e. jiná odpověď – uveďte:.....

Tabulka č. 14: Vyhodnocení otázky č. 14

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	e	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	2	8	8	8	0	26

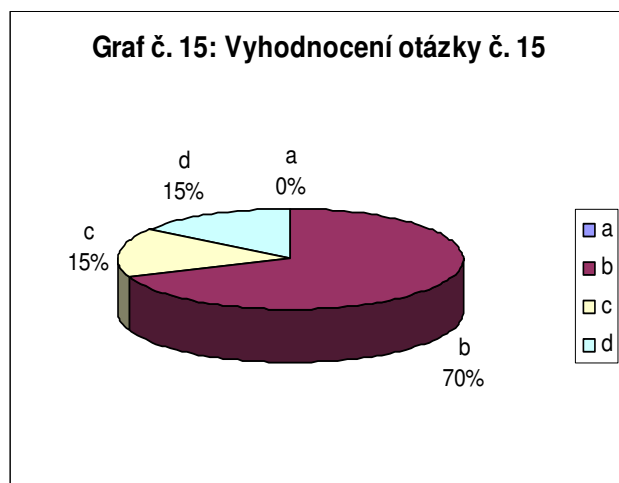
Otázka č. 14 byla v odpovědích rozmanitější. Po 31% získaly odpovědi b, c, d. Pouze 2 dotázaní odpověděli, že by se více zajímali o národnost.

15) Byl(a) byste ochotný(á) osvojit spíše dítě etnický odlišné nebo spíše dítě se zdravotním postižením?

- a) nebyl(a) bych ochotný(á) osvojit ani jedno takové dítě
- b) spíše dítě etnický odlišné
- c) spíše dítě se zdravotním postižením
- d) byl(a) bych ochotný(á) osvojit si i dítě etnický odlišné i dítě se zdravotním postižením

Tabulka č. 15: Vyhodnocení otázky č. 15

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	0	18	4	4	26

Naprostá většina dotázaných (70%) dává v adopci přednost dětem etnický odlišným před dětmi se zdravotním postižením. 15% dotázaných by spíše adoptovalo dítě se zdravotním postižením a 15% dotázaných nedělá rozdíl.

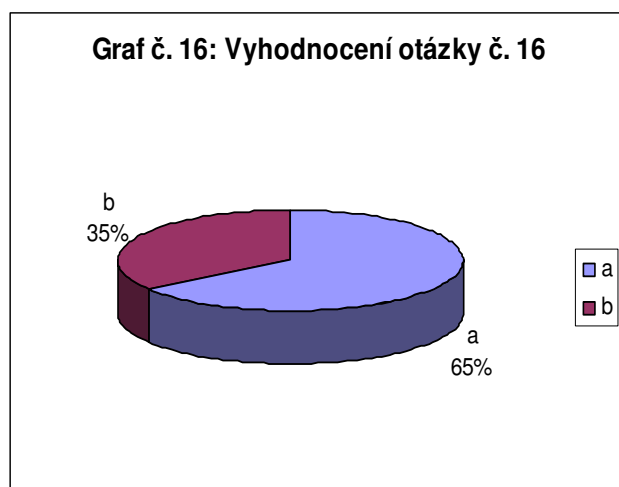
16) Jaké je Vaše pohlaví?

a) žena

b) muž

Tabulka č. 16: Vyhodnocení otázky č. 16

<i>Odpověď</i>	a	b	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	17	9	26

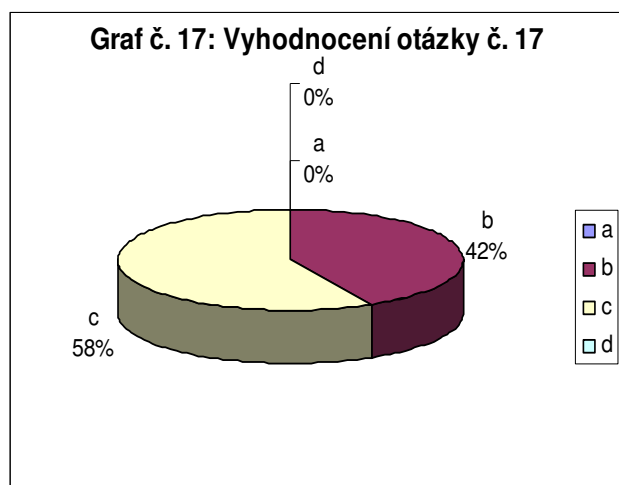
Na dotazník odpovědělo 17 žen a 9 mužů.

17) Jaký je Váš věk?

- a) 18 – 24 let
- b) 25 – 39 let
- c) 40 – 59 let
- d) 60 – a více let

Tabulka č. 17: Vyhodnocení otázky č. 17

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	0	11	15	0	26

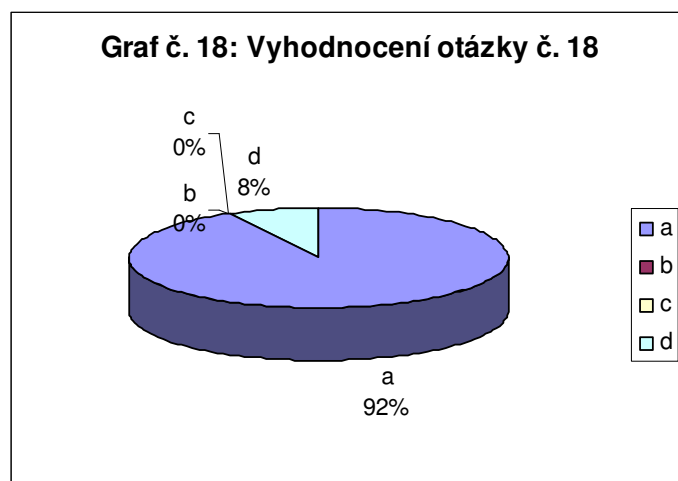
Většina dotázaných byla ve věku mezi 40 – 59 lety, ostatní se vešly do skupiny 25 – 39 let.

18) Kolik máte vlastních dětí?

- a) 0
- b) 1
- c) 2
- d) více jak 2

Tabulka č. 18: Vyhodnocení otázky č. 18

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	24	0	0	2	26

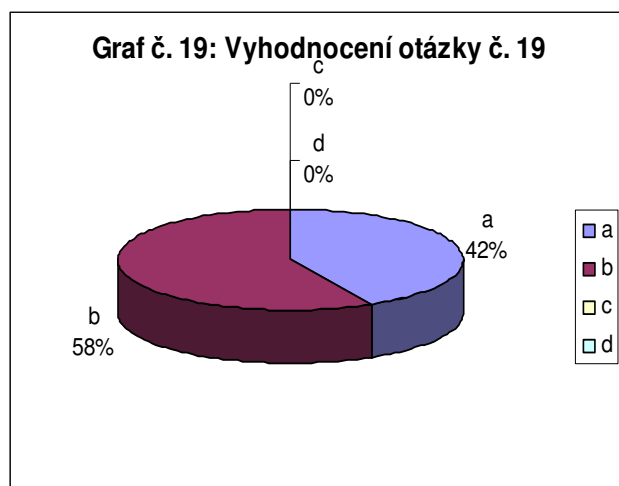
Téměř všichni dotázaní odpověděli, že nemají žádné vlastní dítě. 2 dotázaní mají více jak 2 vlastní děti.

19) Kolik máte osvojených dětí?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) více jak 3

Tabulka č. 19: Vyhodnocení otázky č. 19

<i>Odpověď</i>	a	b	c	d	<i>Celkem</i>
<i>Počet</i>	11	15	0	0	26

58% dotázaných si osvojilo 2 děti a 42% dotázaných si osvojilo pouze 1 dítě. Zbylé možnosti nebyly vybrány ani jednou.

3.3 Analýza statistických dat

V prvním kroku zanalyzujeme statistická data z roku 2005, která jsme získali z Ministerstva práce a sociálních věcí, konkrétně z odboru sociálně-právní ochrany dětí.

Požádali jsme o informace jako sumář za celou Českou republiku a pak zvlášť za kraj středočeský a královéhradecký.

V analýze jsme se zaměřili konkrétně na 3 oblasti, a sice na osvojení, pěstounskou péči a ústavní výchovu.

V následujících tabulkách je jejich porovnání a příslušné závěry.

V tabulce č.1 je porovnání počtu podaných žádostí o osvojení, tj. 2500 a počtu osvojených dětí, tj. 615. Z tohoto porovnání jsme získali první významný ukazatel analýzy, a sice velký rozdíl mezi počtem podaných žádostí o osvojení a počtem skutečně osvojených dětí.

Tabulka č. 1

OSVOJENÍ

	Celkem ČR	Královéhradecký kraj	Středočeský kraj
Počet podaných žádostí	2500	125	262
Počet osvojených dětí	615	37	58

V tabulce č. 2 je porovnán počet podaných žádostí o pěstounskou péči a počet umístěných dětí v pěstounské rodině + kolik dětí bylo zdravotně postižených. Toto porovnání samo o sobě není nijak významné, ale je významné v porovnání s tabulkou č. 1. Jako druhý ukazatel analýzy byl vybrán velký rozdíl mezi počtem podaných žádostí o pěstounskou péči, tj. 703 (viz. tabulka č. 2) a počtem podaných žádostí o osvojení, tj. 2500 (viz. tabulka č. 1).

Tabulka č. 2

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

	Celkem ČR	Královéhradecký kraj	Středočeský kraj
Počet podaných žádostí	703	49	43
Počet umístěných dětí	864	60	88
Z toho zdravotně postižených	43	2	5

Tabulka č. 3 udává, kolik dětí bylo umístěno v ústavní výchově. 2109 dětí je velice vysoké číslo a bude použito jako 3. ukazatel analýzy statistických dat.

Tabulka č. 3

ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

	Celkem ČR	Královéhradecký kraj	Středočeský kraj
Počet dětí umístěných v úst.výchově	2109	110	235

Shrnutí závěrů, které vyšly z analýzy statistických dat:

1. Prvním ukazatelem je velký rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a počtem skutečně osvojených dětí.
2. Druhý ukazatel udává podstatný rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a podanými žádostmi o pěstounskou péči.
3. Do třetice je to velké množství dětí umístěných v ústavní péči.

3.4 Shrnutí výsledků praktické části

Výsledky dotazníkového šetření měly potvrdit nebo vyvrátit předem stanovené předpoklady.

Předpoklady zněly následovně:

P₁ - Více než 75% osvojitelů nemá zájem o dítě etnicky odlišné.

P₂ - Osvojitelé spíše přijmou dítě se zdravotním postižením než dítě etnicky odlišné.

P₃ - Ženy spíše než muži iniciují myšlenku osvojit si dítě.

P₄ - Minimálně jedna třetina osvojitelů by se podruhé při výběru dítěte více zajímala o to, kdo jsou jeho biologičtí rodiče a čím si dítě prošlo.

Předpoklad č. 1 byl **vyvrácen**.

Na otázku č. 6 odpovědělo 77% dotázaných, že uvažovali o možnosti osvojit si dítě etnicky odlišné. A stejný počet dotázaných si takové dítě i osvojil (viz. otázka č. 7). Ti dotazovaní, kteří neuvažovali o myšlence osvojit si dítě etnicky odlišné uvedli jako hlavní důvod obavu z nezvladatelné výchovy (viz. otázka č. 8).

Všichni dotazovaní ale uvedli, že nejvíce souhlasí s tvrzením, že výchova osvojeného dítěte romské národnosti je náročnější než výchova osvojeného dítěte české národnosti (viz. otázka č. 9).

Předpoklad č. 2 **nebyl potvrzen**.

70% dotázaných odpovědělo na otázku č. 15, že by byli ochotni osvojit si spíše dítě etnicky odlišné než dítě se zdravotním postižením. Dítě se zdravotním postižením by bylo ochotno si osvojit pouze 15% dotázaných.

Ti, kteří o osvojení dítěte se zdravotním postižením ani neuvažovali, uvedli jako hlavní důvod obavu, že by péči o takové dítě nezvládli.

Předpoklad č. 3 **byl potvrzen**.

Otázka č. 3 potvrdila 3. předpoklad. Polovina dotázaných odpověděla, že myšlenku osvojit si dítě iniciovala partnerka. Pouze 12% dotázaných odpovědělo, že tuto myšlenku inicioval partner.

Předpoklad č. 4 **byl potvrzen.**

Otázka č. 14 se ptala, zda by se dotazovaní nyní při osvojení více zajímali o hlediska, o která se dříve nezajímala. 57% dotázaných odpovědělo, že rozhodně ano, 12% dotázaných odpovědělo spíše ano a 31% dotázaných odpovědělo spíše ne. 69% dotázaných by se tedy o některá hlediska zajímala více, což je více než jedna třetina.

Dohromady 62% dotázaných odpovědělo, že by se více zajímali o historii života dítěte a o to, jací jsou jeho biologičtí rodiče.

Z výsledků druhé půlky praktické části, z výsledků analýzy statistických dat vyplynuly následující závěry:

1. Prvním ukazatelem je velký rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a počtem skutečně osvojených dětí.
2. Druhý ukazatel udává podstatný rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a podanými žádostmi o pěstounskou péči.
3. Do třetice je to velké množství dětí umístěných v ústavní péči.

Na tyto ukazatele jsou navržena opatření v závěrečné kapitole.

4 Závěr

V teoretické části byly porovnány jednotlivé formy náhradní rodinné péče tak, jak to uvádí odborná literatura a zákony. Důraz byl kladen na zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který vešel v účinnost v červnu 2006 a přinesl velké změny. Ne vše však nyní funguje tak, jak bylo slibováno. Jako příklad je možno uvést průtahy v soudním řízení týkající se osvojení dítěte, které měly být uvedeným zákonem odstraněny nebo alespoň zmírněny.

V praktické části byly k získání údajů využity 2 metody. První metodou byl dotazník, který byl určen osvojitelům a měl za úkol potvrdit nebo vyvrátit stanovené předpoklady. Dva předpoklady byly potvrzeny a dva vyvráceny. Nejvíce překvapujícím výsledkem, který vyvrátil stanovený předpoklad byl počet dotázaných, kteří uvažovali o osvojení dítěte z jiného etnika. Bylo jich 77%. Stejný počet osvojitelů si i dítě z jiného etnika osvojil, což nesouhlasí se závěry Ministerstva práce a sociálních věcí o tom, že velkým problémem v oblasti náhradní rodinné péče je malý zájem žadatelů přijmout etnicky odlišné dítě. Toto porovnání je pouze pro zajímavost, v žádném případě ho není možno generalizovat, neboť vzorek dotazovaných byl pro generalizaci příliš malý.

Druhou metodou byla analýza statistických dat, která byla získána z Ministerstva práce a sociálních věcí. Analýzou byly získány tři hlavní ukazatelé, které patří mezi hlavní problémy současného stavu náhradní rodinné péče v ČR. Největším problémem je velký počet dětí v ústavní péči. Dále je to stále málo využívaný institut pěstounské péče a do třetice malý počet osvojených dětí vzhledem k podaným žádostem o osvojení. Tyto problémy se snaží řešit nový zákon o sociálně-právní ochraně dětí a v rámci této bakalářské práce jsou nápravná opatření na tyto ukazatele popsána v následující závěrečné kapitole.

5 Navrhovaná opatření

5.1 Rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a počtem skutečně osvojených dětí

Největším problémem týkajícím se rozdílu mezi podanými žádostmi o osvojení a skutečně osvojenými dětmi (ukazatel č. 1) jsou průtahy v soudním řízení o tzv. právním uvolnění dětí, v důsledku nichž se do evidence dětí vhodných k osvojení dostávají děti ve vyšším věku. Vyšší věk dětí přitom snižuje jejich šanci na umístění do náhradní rodiny formou osvojení. Potencionální osvojitelé si totiž chtějí většinou osvojit děti co nejmenší.

Dlouhodobým problémem je také malý zájem žadatelů přijmout do náhradní rodinné péče děti etnicky odlišné, děti s různým zdravotním postižením, děti drogově závislých rodičů, zdravotně postižených či psychicky nemocných rodičů, děti vyšších věkových kategorií, děti s výchovnými problémy a velké sourozenecké skupiny apod.

Jedním z již realizovaných opatření byla úprava povinnosti soudu rozhodnout o nutnosti souhlasu rodičů dítěte k osvojení dítěte přednostně a s největším urychlením. Ta bohužel nefunguje tak, jak bylo slibováno a v nejbližší době se zřejmě výrazného zlepšení a zrychlení nedočkáme.

5.2 Rozdíl mezi podanými žádostmi o osvojení a pěstounskou péčí

Následující doporučení bude věnováno ukazateli č. 2 a to velkému rozdílu mezi podanými žádostmi o osvojení a pěstounskou péčí.

5.2.1 Podpora pěstounů

Ze statistických údajů jasně vyplývá, že v současné době není problém osvojování dětí, ale pěstounská péče. Ze strany žadatelů se prudce zvyšuje zájem o informace o dítěti a jeho biologických rodičích, které mohou přijmout do své péče. Poklesl zájem pěstounů přijmout do péče děti školního věku a děti etnicky odlišné. Stejně tak chybí pěstouni, kteří jsou schopni a ochotni přijmout do pěstounské péče děti s výchovnými problémy a emočními poruchami. Dle dosud shromážděných poznatků mezi pěstouny převládají motivace rodičovské, odpovídající spíše institutu osvojení, nad altruistickými, odpovídajícími pěstounské péči. Zde je nutné upozornit, že v oblasti náhradní rodinné péče nejsou nestátní neziskové organizace pro stát konkurencí, ale partnery, kteří pomáhají vytvářet odpovídající síť doprovázejících aktivit na podporu pěstounů. (www.noviny-mpsv.cz)

5.2.2 Zřizování středisek náhradní rodinné péče

Do náhradní rodinné péče přicházejí často děti zdravotně a sociálně znevýhodněné. Některé z těchto dětí již získaly řadu velmi nepříjemných životních zkušeností. Setkaly se např. se zanedbáváním, týráním či sexuální zneužíváním. Některé děti strávily dlouhé měsíce i roky v ústavních zařízeních. Jiné děti se do náhradní rodiny dostaly v raném věku, ale mají často závažnou rodinnou anamnézu (jejich matka byla např. během těhotenství závislá na alkoholu nebo drogách). Velké procento tvoří děti s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením. Náhradní rodiče by měli porozumět tomu, co dítě prožilo, jaký to má vliv na jeho vývoj a chování. Proto je velice nutné, aby se mohli radit s odborníky.

Situace je taková, že žadatelé jsou pečlivě připravováni na různá úskalí náhradní rodinné péče, ale rodinám, které dítě převezmou, se již taková pozornost nevěnuje. Přijetí dítěte do rodiny je přitom zásadní změna, pro rodiče i pro dítě a pro mnohé rodiny představuje velmi složité období. Rodiče mohou být zaskočeni problémy, které musí řešit, různé výchovné a výukové obtíže, těžké životní situace. Přijetí dítěte se stává náročnou zkouškou vztahu obou partnerů. Mnozí rodiče si připadají s těmito problémy osamoceni a mohou získat dojem, že je nedokáží zvládnout, že v roli náhradního rodiče selhali. Narůstá počet rodin, které se rozpadají – a to je

v případě přijetí dítěte do náhradní rodinné péče obzvlášť nešťastné. Jedním z hlavních důvodů je fakt, že často netuší, kde hledat pomoc.

Tyto problémy se snaží řešit různé poradny, střediska, centra pro náhradní rodinnou péči. Spolupracují se zkušenými rodinnými terapeuty, pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí a s dalšími odborníky – lékaři, psychiatry a pedagogy. Tato střediska poskytují různé služby, například pořádají přednáškové semináře, které se týkají různých aspektů problematiky náhradní rodinné péče.

Největší problém je, že těchto středisek je zatím velice málo. V Jičíně ani v Mladé Boleslavi žádné takové středisko není.

5.3 Velké množství dětí umístěných v ústavní péči

V tomto bodě se zaměříme na problém vyplývající z analýzy statistických dat, kde se ukázalo, jak velké množství dětí je stále přijímáno do ústavní péče (ukazatel č.3).

Pro Českou republiku vyznívá velmi nelichotivě konstatování, že na rozdíl od jiných postkomunistických zemí je u nás vzhledem k počtu obyvatel dlouhodobě nejvyšší počet dětí umístěných v ústavních zařízeních. Ačkoli máme jako jediná na světě díky dlouhodobému výzkumu prof. Zdeňka Matějčka a jeho kolegů v ruce empirické důkazy, že ústavní péče je ze všech možných řešení pro zdravý vývoj dětí to nejhorší, bohužel se to doposud nepromítá do praxe. Současné trendy v péči o děti ve světě jsou přitom naprosto opačné. Postupně se stále více prosazuje cesta maximální sanace biologické rodiny. Existují propracované systémy podpory a služeb ohroženým rodinám. Ukazuje se, že tento přístup je nejen prospěšnější pro vývoj dětí, ale v neposlední řadě i mnohem levnější než dlouhodobé umístění v ústavních zařízeních. Odchod dítěte z rodiny je vnímám jako skutečně krajní řešení.

Jedním z prvků těchto podpůrných systémů je rozšíření krátkodobé a střednědobé terapeutické pěstounské péče. Zvlášť vybrané a vyškolené pěstounské rodiny jsou schopny převzít do péče děti z rodin, kde se objeví akutní potřeba umístit dítě alespoň dočasně mimo vlastní rodinu.

V podstatě se jedná o pomoc biologické rodině na přechodnou dobu, než si vyřeší problémy, které vedly k odchodu dětí z rodiny. (Paziarová, 2003)

Naprostá většina dětí (asi 98%), které se v současné době nacházejí v zařízeních ústavní péče, nejsou skuteční sirotci, ale jedná se o případy tzv. sociálního osíření. Dítě nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, protože jeho rodiče nedovedou zvládnout péči o ně. Většinou se jedná o ohrožené rodiny často ze sociálně slabého prostředí s množstvím sociálně-patologických jevů nebo rodiny minorit, v našich podmínkách tedy především romské.

„Prevence sociálního osíření“ je nová metoda, která vychází ze zahraničních zkušeností, jejímž cílem je pravidelná, systematická a dlouhodobá práce v rodinách, kde rodiče nedovedou, neumějí nebo nechťejí zvládat péči o své děti.

Speciálně vyškolené instruktorky (asistentky) provázejí rodinu od narození dítěte do jeho tří let věku a pomáhají rodičům v jejich domácím prostředí správně o dítě pečovat. Nejde jen o péči fyzickou (hygiena, výživa), ale i o rozvoj rodičovských dovedností, jak vést dítě i po stránce sociální, emocionální a mravní. Cílem není pečovat o dítě místo matky, ale naučit matku, jak se má o své dítě starat ona sama.

Celý program vychází z faktu, že je jednodušší, levnější a ve svém důsledku efektivnější pro celou společnost podpořit takto ohrožené rodiny a rodiče dříve, než dojde k situaci, která si vyžádá odebrání dítěte z rodiny. (Brandejsová, Pazlarová, 2004)

5.3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Největší důraz je samozřejmě kladen na to, aby dítě mohlo zůstat v biologické rodině, pokud to však není možné, je nejlepší alternativou využití institutu pěstounské péče na přechodnou dobu namísto ústavní péče.

K pěstounské péči na přechodnou dobu nejsou zatím k dispozici žádné informace o tom, jak se osvědčuje v praxi. Dle informace JUDr. Novotné z Ministerstva práce a sociálních věcí nemají zatím z terénu žádné pozitivní zprávy, resp. nemají zatím z krajských úřadů hlášeny žádné zájemce.

V tomto případě bychom asi měli hledat problém jinde a to u propagace, informovanosti veřejnosti. Jak již bylo zmíněno, pěstounská péče sama o sobě je pro veřejnost méně známým institutem než třeba osvojení. Pěstounská péče na přechodnou dobu není vůbec veřejně propagována a to je zřejmě hlavní důvod, proč nemají na krajských úřadech žádné zájemce. Proto je na místě doporučit maximální a efektivní osvětu a teprve poté řešit problém malého počtu žadatelů.

6 Seznam použitých zdrojů

ARNOLDOVÁ, A. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení. II. Část – Sociální péče.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0875-8

KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi.* 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178957-7

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích.* 1. vyd. Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-365-X

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče.* 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L. *Osvojení a pěstounská péče.* 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2

NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí.* 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4

SCHILLEROVÁ, J. E., *Adopce vztah založený na slibu,* 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7

VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy.* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3

BRANDEJSOVÁ, V, PAZLAROVÁ, H. *Zpráva o průběhu realizace projektu Prevence sociálního osiřeni*. Náhradní rodinná péče, číslo 2/2004, ročník VII.

NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Náhradní rodinná péče, číslo 1/2000, ročník III.

PAZIAROVÁ, H. *Nové formy pěstounské péče v zahraničí*. Náhradní rodinná péče, číslo 1/2003, ročník VI.

MPSV. *Národní koncepce rodinné politiky*. 3.9.2006

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

KUDLOVÁ, M., odbor sociální politiky . *Dávky pěstounské péče*. 28.7.2006

http://portal.mpsv.cz/ssp/obcane/pestounska_pece

BERÁNKOVÁ, K. *Vláda schválila novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí*.
www.noviny-mpsv.cz/print.php?id=673 8.9.2006

Opatrovnictví. http://kspsp.info/sylaby/05-06/pravo/rodinne_pravo_opatrovnictvi.htm
20.10.2006

Pěstounská péče – zprostředkování. <http://adopce.unas.cz/zprostredkovani.htm> 8.9.2006